

ongeveer een eeuw oude boom uit Nieuw-Holland heeft zijn breede waaivormige kroon nu uitgespreid op een hoogte van meer dan 27 meter. Treedt er binnen, gij, vreemdeling, en ge zult u er verplaatst wanen in een hoekje weelderige tropenwereld, waar boomen als de *Cocos flexuosa*, de *Ceroxylon andicola*, de *Archintophoenix Veitchii* omhoogstreven tot 20, 16, en 24 meter toe, waar ge heele bosschen bambusa ontwaart van meer dan 12 meter en ge u omringd ziet door de luchtwortels van den doorstoken liefdeboom, de zonderlinge *Philodendron* en ge de klimpalm van boom tot boom kunt volgen over een lengte van meer dan 56 meter. En dan zie de weelde van Aroideeën en Orchideeën, van Varens en *Selaginella*-soorten, overal voedsel vindend op en tusschen de stammen en in de vochtige zwelwarme atmosfeer.

Zou in zulk een koninklijke verzameling wel de vorstin aller waterplanten mogen ontbreken, die in haar naam van *Victoria Regia* zelfs een van de directe afstammelingen uit het Hannoversche geslacht, koningin *Victoria* cert? Neen immers en de luister van den Berggarten wordt dan ook aanmerkelijk verhoogd door de unieke bloemenpracht in het voor deze plant der Amazonerivier gebouwde bassin.

Tegelijk met den invoer in Engeland ontving Herrenhausen in 1848 een zaadje, dat in den zomer van 1851 hier de eerste bloemen met haar wisselende kleurenpracht ten toon spreidde. Geregeld wordt het zaad in de maanden Januari-Februari in het water gelegd, totdat het in April wordt overgebracht naar het negen meter groote bassin. Zeer snel ontwikkelt de jonge plant haar reuzenbladen, die — zooals algemeen bekend is — bij gelijkmatige belasting meer dan 100 K. G. kunnen dragen. Van Juli tot September brengt ze den Hannoveranen in verrukking door haar bloemenweelde. Den eersten dag des namiddags ontvouwt ze haar bloemroos blankewit, den tweeden dag sluit ze zich des morgens om

tegen den avond met rose bloem te ontwaken. Zoo produceert ze elke vier of vijf dagen een nieuwe bloem over een tijdsverloop van wel drie maanden. Op deze wijze ontwikkelen zich dus meer dan twintig bloemen, de attractie bij uitnemendheid van dit bloemenparadijs.

En nu naar het groote Welfenslot door de koninklijke Herrenhauser allée.

Het is een laan, die ons in zijn bijna twee eeuwen oude linden boeit, altijd weer ontroert, een laan die ons stil doet worden bij het betreden, die herinnert aan de merkwaardige woorden uit Seneca's 40sten brief, waarin hij verkondigt, dat hooge boomen, die met hun zware takken den hemel bedekken het geloof aan de Godheid opwekken. . . . een laan die ons de waarheid leert in de zoo dikwijls geciteerde vergelijking met een „kerk van ongekorven hout”.

Ik heb de Herrenhausensche allée lief gekregen evenals de Middachterlaan, omdat ik meen iets verstaan te hebben van de schoonheidstaal, die ze spreken. Gelukkig de stad, waar zelfs in de donkere dagen der Fransche overheersching een man als Helmke gevonden werd, gelukkig Herrenhausen, dat in zijn allée den vreemdeling een laanmonument toont, dat door de groote waardeering van jong en oud verheven is geworden tot een geëerd nationaal bezit.

Want het monument voor den edelen man, die deze laan van algeheelen kaalslag redde bewijst het, dat Wassows stelling juist is, wanneer hij getuigt, dat een voorwerp, ofschoon het noch door geschiedenis, noch door kunst zich buitengewoon onderscheidt, toch een groote waarde kan hebben, wanneer het een sieraad is van zijn architectonische of landschapsomgeving.

De Herrenhauser vorstenlaan is te rekenen tot een der voornaamste schoonheidsfactoren van de tuinen en parkenaanleg en vormt tot heden het benijdenswaardige bezit van een stad, die er grootsch op gaat zich onder de Deutsche steden „Die Groszstadt im Grünen” te noemen.